

Høringsinnspill fra Forandringsfabrikken

Samarbeid mellom voksne kan være bra for barn, men kan også gjøre det verre

Barns grunnleggende menneskerettigheter må ivaretas.

I over 10 år har barn og unge i Norge, i forskning og undersøkelser, forklart at de ikke får fortalt det vondeste, mest stressende eller mest utrygge til ansatte i barnehage, skole, hjelpetjenester, politi og rettssystem. De har også forklart, hvorfor de ikke får til å fortelle.

Funnene i undersøkelsene er entydige:

1. Altfor mange barn vet ikke hva fagfolk gjør med det de forteller, hvis de forteller. Det blir da for utrygt å fortelle om vondt eller dumt som skjer, knyttet til andre voksne eller barn.
2. Altfor mange barn vet ikke hva voksne og andre barn ikke har lov til å gjøre mot dem. Det blir da umulig for barn å fortelle.
3. Fordi altfor mange barn ikke forteller om det som er vondt, stressende eller utrygt, viser de det ofte i handlinger, uttrykk eller det som fram til nå er kalt atferd. I skole, barnehage eller hjelpesystemene, blir det ofte møtt med merkelapper på barna. I psykisk helsevern får barn diagnoser og deretter medisiner eller behandling. I skole og barnevern kan disse handlingene og uttrykkene ofte forklart som at barn har problematferd, er sinte, sårbare, farlige - eller er syke.

Samtidig har barn og unge menneskerettigheter som kan sikre at de får fortalt det viktigste har også rett rent juridisk. Barns grunnleggende rettigheter som sikrer at barn får fortelle fritt er ikke ivaretatt i Norge i tilstrekkelig grad.

Barnekonvensjonen inneholder grunnleggende rettigheter som gjelder alle barn. Alle barn har, uavhengig av partsrettigheter og samtykkekompetanse, fire grunnleggende rettigheter når det gjelder fremgangsmåte og prosesser som berører barn. Det som er avgjørende for når barn har disse rettighetene er om det skal foretas en handling/avgjørelse som berører barn. Disse fire rettighetene er avgjørende for hvordan man skal gå frem før man skal ta avgjørelser eller handlinger som berører barn. Dette gjelder ikke bare rettslige prosesser, men alle prosesser eller fremgangsmåter som berører barn, for eksempel tilrettelegging på skolen gjennom PPT, saksbehandling i barnevernet eller behandling ved BUP.

Disse fire grunnleggende rettighetene er:

- barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn (BK artikkel 3, Grunnloven § 104),
- barnet har rett til uttale seg fritt om forhold som berører barnet (BK artikkel 12, Grunnloven § 104),

- barnet har rett på informasjon i forbindelse med at det har rett til å uttale seg (BK artikkel 12)
- barnet har rett på privatliv (BK artikkel 16, Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) artikkel 8, Grunnloven § 102).

For å finne ut av hva som er barnets beste må barnet få uttale seg fritt. For at barnet skal få uttale seg fritt må barnet få nok og god informasjon, og barnets rett til privatliv må ivaretas. Disse fire rettighetene må forstås og ivaretas i sammenheng. For eksempel hjelper det lite at barnet snakker med en trygg voksen dersom barnet ikke har nok informasjon til å uttale seg fullstendig.

Det som nå er foreslått gir bedre forutsetninger for samarbeid mellom voksne, men dersom barns grunnleggende rettigheter i prosess, etter FNs barnekonvensjon, ikke gjennomgående ivaretas, vil dette samarbeidet også kunne gjøre situasjoner vanskeligere for barn.

Det er ikke nok å høre barn dersom dette ikke skjer på en måte som gjør at barn får fortalt grundig og ærlig om hva de tenker, opplever og føler. Norge har gode intensjoner. Men når det blir flere og flere lovverk, retningslinjer, fagfolk, planer og instanser, mister fagfolk det grunnleggende av syne. Mange fagfolk har fått en forståelse av hva det er å hjelpe barn som ikke er sammenfallende med verken det barn selv mener er å hjelpe barn, eller det som følger av barnekonvensjonen (BK). Samarbeid mellom voksne kan ikke sikre at et barn forteller om bakgrunnen for handlinger eller oppførsel. Samarbeid i seg selv kan ikke gjøre det trygt for barn å fortelle hva de trenger hjelp til. Samarbeid i seg selv kan ikke sikre at et barn forteller om vold og overgrep. Samarbeid i seg selv kan ikke beskytte barn. Og slik kunne vi fortsatt med mange eksempler. I møte med kunnskap direkte fra barn, har jurister nå vendt blikket mot barns grunnleggende rettigheter. Det man finner der er i stor grad det samme som kunnskapen fra barn sier at ikke er på plass i Norge. Vi sier ikke at samarbeid ikke er bra, men barns rettigheter må ivaretas bedre.

Trygge offentlige tjenester for barn er hjelpeapparat der barn kan snakke fritt. Fagfolk vil gå fra tolkning og gode intensjoner som bakgrunn for avgjørelser til riktige avgjørelser fordi situasjoner og saker blir godt opplyst. Vi går fra tvang til frivillighet fordi det velges løsninger barn forstår og er enige i. Dette øker muligheten for å lykkes med hjelp. Dersom et forslag om samarbeid skal lykkes må barns rettigheter ivaretas.

Vi mener høringsnotatet inneholder et fornuftig utgangspunkt ved å beskrive at samarbeid mellom instanser skjer hvor dette er nødvendig for å gi barn et godt tilbud. Det vises til følgende uttalelser:

· Departementene foreslår at plikten til å samarbeide skal inntre i de tilfellene samarbeid er nødvendig for å gi barnet eller ungdommen et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.... Ved vurderingen av hva som er nødvendig, må det tas hensyn til hva barnet eller ungdommen selv ønsker. Departementene viser til barnekonvensjonen artikkel 12 om at et barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til FRITT (må settes inn) å gi uttrykk for sine synspunkter i alle forhold som gjelder seg selv, og at synspunktene til barnet skal bli tillagt vekt i samsvar med hvor gammelt og modent barnet er. Dette følger også av FN-konvensjonen om rettigheter til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) artikkel 7.

· Departementene viser til artikkel 3 i barnekonvensjonen, som blant annet fastsetter at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger fra det offentlige som gjelder barn. Det kan for eksempel være at et barn ønsker å begrense antall deltakere i samarbeidsmøtene for at det skal bli lettere å selv delta aktivt og uttrykke egne synspunkter i møtene. Da kan det være aktuelt at bare de mest sentrale velferdstjenestene deltar i møtene, selv om det er nødvendig at flere av velferdstjenestene deltar i samarbeidet på andre måter.

Dette er det samme utgangspunktet vi finner i dansk lovgivning for samarbeid om barn. Selv om det er lagt til grunn at barns rett til å uttale seg må ivaretas, mener vi at forslaget ikke i tilstrekkelig grad ivaretar barns grunnleggende rettigheter. Rettigheter som kunnskap direkte fra barn fremhever er avgjørende for å kunne hjelpe barn. Dette mener vi i større grad er sikret i Danmark, og vi ber om at det vurderes et forslag inspirert av den danske ordningen.

Vi mener det er en svakhet ved forslaget at det ikke tydelig kommer fram at barn ikke har rett til å la seg bistå av en trygghetsperson. Dette har en åpenbar side mot barns rett til å uttale seg fritt og trygt.

I Danmark har barn rett til å la seg bistå av en trygghetsperson, eller 'bisidder', på ethvert tidspunkt av behandlingen av en sak etter serviceloven. Retten til trygghetsperson må gjelde både når barnet uttaler seg om behovet for samarbeid og underveis i prosessen. Det må anerkjennes hvor vanskelig det kan være for barn, både å motta informasjon og uttale seg fritt, i møte med offentlige hjelpeinstanser. Trygghetspersonen bør som utgangspunkt IKKE kunne være barnets foreldre, eller andre omsorgspersoner. Disse kan ha andre interesser som kan hindre at barn trygt kan beskrive hvordan de har det. Dette betyr ikke at disse omsorgspersonene ikke kan være med barnet på møter eller i annen kontakt med tjenester, men de kan ikke få tildelt rollen som trygghetsperson.

Barns prosessuelle rettigheter må alltid sikres, før beslutning om samarbeid tas

For at det skal være mulig for barn å uttale seg fritt om de ønsker at tjenestene skal samarbeide på tvers av hverandre, må barn få følgende informasjon:

- Bakgrunnen for at man ønsker å samarbeide med andre tjenester
- Hva samarbeid vil innebære
- Hva det innebærer dersom tjenestene ikke samarbeider
- Hvilke instanser og personer som skal delta i samarbeidet
- Hvilken rolle foreldre vil ha i samarbeidet
- Hvilken informasjon tjenestene kan dele om barnet seg imellom
- Fremgangsmåte ved eventuell deling av informasjon

Det må sikres at barnet får uttale seg fritt og trygt om hva barnet tenker om et samarbeid mellom de ulike tjenestene. Hvis ikke blir det vanskelig for fagfolk å finne frem til barnets beste. Da kan det gå med tid og ressursbruk uten at barnet får nyttig hjelp. Å sette i gang samarbeid på tvers av tjenester når barn ikke ønsker det kan også gjøre at barn mister tillit til instanser, som de tidligere har hatt tillit til og kunnet snakke fritt til. Det kan ikke understrekes nok hvor stor betydning det har for barns rettssikkerhet at barn sikres en rett til å uttale seg fritt. Retten til å uttale seg fritt vil være nøkkelen for å lykkes med samarbeid.

Beslutningen om hva som er nødvendig og hensynet til barnets beste i forbindelse med samarbeid.

Det heter følgende i notatet: Departementene ber høringsinstansene særlig om å gi innspill på avveiningen mellom barnets ønske om å kunne forholde seg til få personer opp mot behovet for at velferdstjenestene samarbeider på tvers. Vi mener det er bra at departementet ser at det kan være vanskelige avveininger dersom barn har motstand mot samarbeid som involverer mange personer. Det vil være veldig viktig at det brukes tid på å finne ut hva som er bakgrunnen for hvert enkelt barn sin motstand. Det vises til det som er skrevet ovenfor.

Det må også vurderes fordeler og ulemper ved samarbeid uten at barnet ønsker det. Det står følgende i kommentarer til FNs barnekonvensjon: «Det er ikke noe motsetningsforhold mellom artikkel 3 (barnets beste) og artikkel 12 (barns rett til å bli hørt), bare et komplementært forhold mellom de to generelle prinsippene: Den ene slår fast at barnets beste skal være målet, og den andre presenterer framgangsmåten for å nå dette målet, som består i å høre på barnet eller barna. Artikkel 3 kan faktisk ikke gjennomføres på korrekt vis uten at komponentene i artikkel 12 blir respektert.»

Forslag:

Vi mener det er nødvendig at det gjenspeiles i lovteksten at barnet må få uttale seg fritt før det vurderes hvorvidt det er nødvendig med samarbeid mellom tjenestene. Dette må inn for å ivareta barns rettigheter. Det må også stå at barn må få nok og forståelig informasjon før barnet uttaler seg. I tillegg til dette bør det stå at dersom samarbeid skal besluttes mot barnets vilje må fordeler og ulemper med en slik avgjørelse vurderes. Barnet må også informeres om den beslutningen som tas, og informeres om videre prosess. Det vil da være helt sentralt å avklare på et tidlig tidspunkt hvordan barnet ønsker å motta informasjon og uttale seg. I tillegg til dette må det avklares hvordan barnets rett til privatliv kan ivaretas. Det vises til det som står nedenfor.

Barns rettigheter etter at samarbeid er besluttet

For at det skal være mulig for barn å uttale seg fritt om hva de tenker om at det er besluttet samarbeid mellom tjenester, må barn få følgende informasjon:

- Hva dette samarbeidet innebærer
- Hvorfor det skal samarbeides
- Hvilke instanser og personer som deltar i samarbeidet
- Hvilken rolle foreldre har i samarbeidet

- Hvilken informasjon tjenestene kan dele om barnet seg imellom
- Fremgangsmåte ved eventuell deling av informasjon
- At informasjon ikke deles videre uten at en lovhjemmel for dette finnes
- At de voksne ikke kan dele informasjon videre uten at barnet får vite det og uttale seg fritt om det
- At de voksne må legge til rette for at barnet får uttale seg fritt
- Hvordan beslutninger skal tas

Uttale seg fritt

Det bør presiseres at barn har rett til å uttale seg uten samtykke fra foreldre. I Danmark heter det at barnet i en rekke situasjoner skal snakkes med uten samtykke fra foreldre og uten foreldres tilstedeværelse, dersom dette er det beste for barnet. For at barnet skal få uttale seg fritt, må det være trygt. Det betyr at barnet må få snakke med en som barnet er trygg på og på et sted som kjennes trygt. Å få snakke fritt, betyr også etter barnekonvensjonen at barnet ikke skal manipuleres eller utsettes for unødvendig påvirkning eller press. Voksne barnet er utrygge på, kan derfor ikke være i rommet når barnet skal uttrykke seg. Det betyr at de som skal være med på møtet må være de som barnet føler seg trygg på, hvis ikke kan barnet føle press eller bli usikker og dermed ikke klare å uttale seg fritt i samarbeidsmøtet. Da kan beslutningen bli lite nyttig for barnet.

Hvordan legge til rette for at barn er med i samarbeidsmøter

Samarbeidsmøter må legges til rette for at barn kan være med, uavhengig av alder. Det som gjøres på samarbeidsmøter er blant annet å fatte beslutninger som berører barnet. Og for at den beslutningen skal være til barnets beste må barnet få uttale seg fritt om det. Barnet må få velge en trygghetsperson som skal være med i møter og i forberedelse av møter. Barn må få vite hva de andre instansene har tenkt å dele om barnet, deretter må barnet få uttale seg fritt om hva det tenker om at informasjon skal deles. Det barnet sier må inkluderes i vurderingen av hva som da er til barnets beste. Når beslutning er tatt, må barnet få informasjon om dette. Barn må også få informasjon om hva de ulike instansene kan hjelpe med.

Barnet må bli spurt om:

- Hvordan det kan bli trygt nok for barnet å delta i samarbeidsmøtet
- Hvilke voksne fra tjenestene som kan være med i møtet
- Hva de andre tjenestene kan si av informasjon om barnet i møtet
- Hva som skal være temaene i møtet
- Hva som skal gjøres dersom barnet får det vanskelig eller det blir utrygt i møtet

Mange barn og unge har erfaring med at voksne og tjenestene rundt samarbeider med hverandre uten å inkludere barnet. Da kan feil tiltak settes inn, og hjelpen blir ikke nyttig for barnet. I tillegg kan barnet miste tillit til voksne, og ofte slutte å fortelle viktige ting til voksne. Derfor er det viktig at barn og unge ses på som den nærmeste samarbeidspartneren og kapteinen i dette samarbeidet. Barnets ønsker og meninger må også bli tatt på alvor og tillegges stor vekt. Kunnskap direkte fra barn er tydelig på at dersom samarbeidet ikke gjøres trygt for barn - så mister man dem.

Hvordan ivareta barns rett til å uttale seg dersom barnet ikke er med på samarbeidsmøter?

Det som diskuteres og besluttes på samarbeidsmøter er beslutninger som berører barnet, og da må barns rettigheter i prosess følges. Først må det ha vært prøvd å legge til rette for at barn kan være med på møter. Hvis barnet fortsatt ikke ønsker å delta og barns forslag er prøvd, kan møtet gjennomføres hvis barnet vet om møtet, hva som er målet med møtet, hva som skal diskuteres og hva som kan bli sagt av de ulike instansene. Så må barnet få mulighet til å snakke med trygghetspersonen sin om hva det tenker om det som skal diskuteres, hva som burde bli diskutert og hva barnet tenker bør skje videre og hvorfor. Det er viktig at barnet gis mulighet til å uttale seg fritt. Den som er barnets trygghetsperson har ansvar for å ta med barnets tanker, ønsker og forklaringer inn i møter. Samarbeidsmøter kan ikke gjennomføres hvis det ikke først er lagt til rette og prøvd å gjøre møtet trygt nok til at barn kan delta. Møter kan heller ikke gjennomføres dersom barnet ikke har fått snakket fritt og fått mulighet til å snakke med trygghetsperson. Hvis det underveis på møtet kommer opp at barnet ikke først har fått oppfylt sine grunnleggende rettigheter må møtet avsluttes uten at det tas en beslutning. For alle beslutninger som berører barn krever framgangsmåten at barn får informasjon og sitt privatliv ivaretatt, og så får snakke fritt.

Etter samarbeidsmøter

I etterkant av et samarbeidsmøte må det skrives referat. Barnet må få se over referatet og fritt gi uttrykk for om innholdet i referatet stemmer, om det er noe som skal fjernes eller om noe skal legges til. Barnet må også få informasjon om hvem som skal lese referatet og hva det skal brukes til. Dersom referatet ikke er ferdig skrevet i slutten av møtet, må barnet få se gjennom referatet når det er ferdigskrevet senere. Barnet må også få gi tilbakemelding til trygghetspersonen sin om hvordan barnet opplevde møtet, og hva barnet tenker om beslutningene som ble tatt. Det er viktig at barnet blir spurt av trygghetspersonen etter møtet, for å sjekke om møtet var godt nok tilrettelagt for at barnet kunne uttale seg fritt.

Barns rett til privatliv når fagfolk samarbeider

Barns rett til privatliv medfører at alle fagfolk er forpliktet til å følge en bestemt prosess dersom informasjon skal deles videre. Dette gjelder også ved samarbeid. Vi mener det som best ivaretar barns rett til privatliv er å lage en bestemmelse som lar barnet samtykke til hva som skal deles i samarbeidsmøter. Det vises til den danske loven om familieretshus § 19. Et alternativ til det kan være et forslag inspirert av veileder til dansk servicelov (vejledning nr. 9142 af 26/2 2019) § 115 og § 116). Det er laget to terskler hvor utgangspunktet er at barn ikke skal presses til å oppgi sin anonymitet og at dersom dette skal skje, i alvorlige tilfeller, må barnet informeres om de skritt som vil bli tatt for at man skal forsøke å hjelpe til med problemene.

Deling av informasjon i samarbeidsmøter er en beslutning som berører barn. Dette medfører at barnet har krav på informasjon og rett til å uttale seg før dette skjer. Det vises til høringsnotat til ny barnevernlov hvor det fremgår følgende på side 249: Barnets rett til medvirkning innebærer at barnet skal gis informasjon og anledning til å uttale seg når barnevernstjenesten avgjør om opplysninger som er formidlet av barnet skal gjøres kjent for foreldrene.

Om taushetsplikt heter det følgende i forslaget: De foreslåtte reglene om plikt til samarbeid forutsetter at samarbeidet skal skje innenfor gjeldende regler om taushetsplikt. Om foreldresamarbeid står det følgende i forslag: Når det gjelder foreldresamarbeidet, viser departementene til at flere av sektorlovene har regler om dette. Dette må reguleres. Dersom hver enkelt tjeneste i disse samarbeidsmøtene skal forholde seg til sin særlov vil dette kunne skape utrygghet for barn. Dette vil innebære stor risiko for lovstridig praksis.

Barns rett til privatliv etter FNs barnekonvensjon må sikres gjennomgående. Hvis ikke er det stor risiko for at informasjon vil deles uten at barn kjenner til dette. Dette vil være i strid med de prosessuelle rettigheter barn har før informasjon deles. Vi frykter deling av informasjon både med foreldre og på tvers av tjenester i strid med EMK artikkel 8, grunnloven § 103 og FNs barnekonvensjon artikkel 16.